

कण्वो घौरः। मरुतः। गायत्री

क्रीळं वः शर्धो मारुतमनर्वाणं रथेशुभम्। कण्वा अभि प्र गायत ॥ १ ॥०३७ ॥०१

कण्वाः- मेधाविनः। वः- युष्माकम्। क्रीळम्- विहारभूतम्। अनर्वाणम्- अप्रतिद्वन्द्वम्। रथेशुभम्

- रथे लक्ष्यप्रापकगतिप्रतीके विराजन्तम्। मारुतम्- मरुद्गणख्यम्। शर्धः-

सहनशीलप्राणविशेषम्। शृधु प्रसहने। अभि- अभितः। प्र- प्रकर्षेण। गायत- कीर्तयत ॥१॥

ये पृषतीभिर्ऋष्टिभिः साकं वाशीभिरञ्जिभिः। अजायन्त स्वभानवः ॥ १ ॥०३७ ॥०२

ये। स्वभानवः- आत्मच्छविपूरिताः। पृषतीभिः- हरिणीभिः। श्रुतौ हरिण्यः शुनकाश्च

ज्ञानतृष्णाधिदेवताः। गौरो न तृषितः पिबेति श्रुतिः। ऋष्टिभिः- आयुधैः। वाशीभिः- मन्त्रैः।

वाशीशब्दो वाङ्नामसु पठितः। अञ्जिभिः- कान्तिभिः। अजायन्त- प्रादुर्भूताः ॥२॥

इहेव शृण्व एषां कशा हस्तेषु यद्वदान्। नि यामञ्चित्रमृञ्जते ॥ १ ॥०३७ ॥०३

एषाम्- मरुताम्। हस्तेषु- पाणिषु स्थिताः। वशवर्तिन्य इति भावः। कशाः- वाण्यः। कशाशब्दो

वाङ्नामसु पठितः। यत्- यन्मन्त्रम्। वदान्- अवदन्। तत्। इह- अत्र। एव। शृण्वे- शृणोमि।

यामम्- स्ववाहनम्। चित्रम्- विचित्रतया। नि- नितराम्। ऋञ्जते- प्रसाधयति। ऋञ्जतिः

प्रसाधनकर्मेति यास्कः ॥३॥

प्र वः शर्धाय घृष्वये त्वेषद्युम्नाय शुष्मिणे। देवत्तं ब्रह्म गायत ॥ १ ॥०३७ ॥०४

वः- युष्माकम् । शर्घाय- सहनशीलप्राणविशेषाय मरुद्गणाय । घृष्वये- शत्रुघर्षणसमर्थाय ।
त्वेषद्युम्नाय- ज्योतिषामपि ज्योतिषे । शुष्मिणे- बलवते । शुष्मिशब्दो बलनामसु पठितः । देवत्तम्-
देवदत्तम् । ब्रह्म- साम । गायत- कीर्तयत ॥४॥

प्र शंसा गोष्वघ्न्यं क्रीळं यच्छर्धो मारुतम् । जम्भे रसस्य वावृधे ॥ १ ॥०३७॥०५

गोषु- जडभूतपर्वते वृत्रपिहितचिद्रश्मिषु रक्षायै प्रवृत्तम् । अघ्न्यम्- अहिंसनीयम् । क्रीळम्-
विहारभूतम् । मारुतम्- मरुद्गणाख्यम् । शर्धः- सहनशीलत्वम् । यत् । तत् । प्र- प्रकर्षेण । शंस-
स्तुहि । शंसु स्तुतौ । रसस्य- रसस्याभिव्यक्तिभूतो मन्त्रः । जम्भे- मुखे । वावृधे- वर्धते ॥५॥

को वो वर्षिष्ठ आ नरो दिवश्च गमश्च धूतयः । यत्सीमन्तं न धूनुथ ॥ १ ॥०३७॥०६

यत्- यस्मात् कारणात् । सीम्- सर्वथा । अन्तम्- द्यावापृथिव्यन्तपर्यन्तम् । न- इव । धूनुथ-
कम्पयथ । तस्मात् कारणात् । दिवश्च- द्युलोकस्य च । गमश्च- भूमेश्च । धूतयः- कम्पनकारिणः ।
धूङ् कम्पने । नरः- नेतारो मरुतः । वः- युष्माकं मध्ये । कः । वर्षिष्ठः- वर्षकतमः । कोपि नेति
भावः । युष्मासु तारतम्यं नास्तीति भावः ॥६॥

नि वो यामाय मानुषो दध्रे उग्राय मन्यवे । जिहीत पर्वतो गिरिः ॥ १ ॥०३७॥०७

वः- भवताम् । उग्राय- वीर्यसंपन्नाय । मन्यवे- मननसंपन्नाय । यामाय- गमनाय । मानुषः-
उपासकः । नि- नितरां । दध्रे- हृदयं धरते । भवदुद्यमेन पर्वतः- विविधपर्वयुक्तः । गिरिः- शिखरी ।
जडप्रतीकः । जिहीत- प्रचालितः । ओहाङ् गतौ ॥७॥

येषामज्मेषु पृथिवी जुजुवाँ इव विशपतिः । भिया यामेषु रेजते ॥ १ ॥०३७॥०८

येषाम्। अज्मेषु- गतिषु। अज गतिविक्षेपणयोः। पृथिवी- भूमिरित्याधिभौतिके।
भूमिप्रतीकशरीरमित्याध्यात्मिके। जुजुर्वान्- जरावृद्धः। जृष वयोहानौ। विश्वपतिः- राजा इव।
भिया- भीत्या। रेजते- एजते। पृथिव्यपि पर्वत इव जडशरीरप्रतीकत्वात् मरुदागमनसमये
गूह्यतरसनिष्पत्यर्थं तस्या अपि चालनं युक्तम् ॥८॥

स्थिरं हि जानमेषां वयौ मातुर्निरेतवे। यत्सीमनु द्विता शवः ॥ १ ॥०३७ ॥०९

एषाम्- मरुताम्। जानम्- जन्मस्थानम्। स्थिरम्। मातुः- अन्तरिक्षस्थानात्। वयः- पक्षिभूता
मरुतः। पक्षी विमुक्तेः प्रतीकः श्रुतौ। मरुतस्तु प्राणविशेषः। निरेतवे- गन्तुं शक्ताः। सीम्-
सर्वथा। शवः- मारुतः प्राणविशेषः। द्विता- द्वित्वेन अभ्युदयनिःश्रेयसात्मकेन भौमदिव्यात्मकेन
वा। अनु- अनुवर्तते ॥९॥

उदु त्ये सूनवो गिरः काष्ठा अज्मेध्वन्नत। वाश्रा अभिज्ञु यातवे ॥ १ ॥०३७ ॥१०

त्ये- एते। गिरः सूनवः- मन्त्रजा मन्त्रजनका वा मरुतः। अज्मेषु- गमनेषु। काष्ठाः- अपः।
चित्ताधारशक्तीः। उदु- उत्कर्षेण। अन्नत- विस्तारितवन्तः। तनु विस्तारे। वाश्राः-
चिद्रश्मिप्रतीकधेनूः। अभिज्ञु - जान्वाभिमुख्यं यथा भवति तथा। प्रसंभ्यां जानुनोर्जुः।
जानुरुज्जंघयोर्मध्यभागः। अथवा जायते इति जानुः। जनी प्रादुर्भावि। आभिमुख्येन प्रतिभा यथा
भवति तथा। यातवे- गमनाय। प्रेरितवन्तः ॥१०॥

त्यं चिद्धा दीर्घं पृथुं मिहो नपातममृध्रम्। प्र च्यावयन्ति यामभिः ॥ १ ॥०३७ ॥११

दीर्घं। पृथुम्- पृथुलम्। अमृध्रम्- केनाप्यहिंसितम्। मिहः- सेचनीयस्य जलस्य। नपातम्- न
पातयितारम्। त्यम्- तं जडप्रतीकमेघं गिरिं वा। यामभिः- गतिभिः। मरुतः- प्राणविशेषः।
चित्ताधारशक्तिप्रवाहलाभाय प्र च्यावयन्ति। च्युद्ध गतौ ॥११॥

मरुतो॒ यद्ध॑ वो॒ बलं॑ ज॒नौ॑ अ॒चुच्य॑वीतन। गि॒रीर॑चुच्यवीतन॥ १ ॥०३७ ॥१२

मरुतः । वः- युष्माकम् । यत् बलमस्ति । तेन । जनान् । अचुच्यवीतन- प्रेरयत । गिरीन्- पर्वतान्
मेघान् वा जडप्रतीकान् । अचुच्यवीतन- चित्ताधारशक्तिप्रवाहात्मकजलप्रवाहाय प्रेरयत ॥१२ ॥

यद्ध॑ या॒न्ति॑ म॒रुतः॑ सं ह॑ ब्रुव॒तेऽध्व॒न्ना। शृ॒णोति॑ कश्चि॒देषा॑म्॥ १ ॥०३७ ॥१३

यत्- यदा । मरुतः । अध्वन्ना- मार्गे । यान्ति- गच्छन्ति । तदा । सम्- सम्यक् । ब्रुवते- मन्त्रान्
वदन्ति । एषाम्- मनुष्याणां मध्ये । यः कश्चिदुपासक एव । तान् । शृणोति- चिदाकाशस्थः
शृणोति ॥१३ ॥

प्र या॑त॒ शी॒भमा॒शुभिः॑ स॒न्ति॒ कण्वे॑षु वो॒ दुवः॑ । तत्रो॒ षु मा॑दयाध्वै॥ १ ॥०३७ ॥१४

शीभम्- क्षिप्रम् । आशुभिः- भवद्वाप्तिशक्तिभिः । प्र- प्रकर्षेण । यात- गच्छत । वः- युष्माकम् ।
दुवः- परिचरणानि । कण्वेषु- मेधाविषु । सन्ति- भवन्ति । तत्रो- तत्र । सु- सुष्ठु । मादयाध्वै- तृप्ता
भवत । मद तृप्तियोगे ॥१४ ॥

अस्ति॑ हि ष्मा॒ मदा॑य व॒ स्मसि॑ ष्मा व॒यमे॑षाम् । वि॒श्वं चि॒दायु॑र्जीव॒सै॑ ॥ १ ॥०३७ ॥१५

वः- युष्माकम् । मदाय- तृप्त्यै । अस्ति स्म- अस्मदुपासनं भवति । विश्वम् आयुः जीवसे-
पूर्णजीवनोज्जीवनाय । एषाम्- मरुताम् । वयम् । स्मसि स्म- स्मः ॥१५ ॥